

Zpráva o probíhajícím malakozoologickém výzkumu východní části Nízkého Jeseníku a Moravské brány a plánovaném výzkumu v širší oblasti Ostravska

Report on malacozoological research of the east part of the Nízký Jeseník Mts. and of the Moravia Gate and on planned research of the region Ostravsko (North Moravia)

Anna Rafajová

Ústav Geoniky AV ČR – pobočka Brno, Drobného 28, CZ-60200 Brno, detašované pracoviště: Studentská 1768, CZ-70800 Ostrava – Poruba, Česká republika, e-mail: rafajova@ugn.cas.cz, arianta@centrum.cz

Od roku 1999 probíhá ve východní části Nízkého Jeseníku podrobný průzkum měkkýší fauny, který navazuje na výzkum pana Sylvestra Máchy z 50. let 20. století.

Sledované území je tvořeno dvěma odlišnými geologickými a orografickými jednotkami Českou vysočinou v západní polovině a Západními Karpaty ve východní polovině území. V západní a severozápadní části má území vrchovinný ráz (nejvyšším bodem je Varta s 594 m n.m.) a směrem k východu se postupně sklání do sníženiny Moravské brány. Nejnižším bodem je hladina řeky Odry (212 m n.m.) v severovýchodním cípu území. Hlavním vodním tokem je Odra, která sbírá levostranné přítoky z jesenické oblasti a pravostranné přítoky z karpatské oblasti.

Z krajinářského hlediska zde můžeme vymezit tři odlišné typy krajiny. Nejvýraznější a nejzachovalejší je oblast říční nivy Odry s meandrujícím tokem, se zachovalými lužními lesy a loukami, která je vyhlášena jako CHKO Poodří. Dalším zcela odlišným typem krajiny je oblast Přírodního parku Oderské vrchy, který se nachází v západní vrchovinné části sledovaného území. Jedná se o poměrně vyváženou kulturní krajinu, ve které se střídají pole a louky a poměrně velký podíl zde mají i lesní společenstva. Pás území, kterým jsou od sebe výše jmenovaná chráněná území oddělena, je tvořen intenzivně zemědělsky využívanou krajinou.

Při průzkumu měkkýšů je na každé lokalitě používána metodika ručního sběru doplněná odběry půdní hrabanky. Vodní měkkýši jsou získáváni propíráním sedimentů a ponořených zbytků přibřežní vegetace. Lokality jsou voleny tak, aby zmapovaly nejrozličnější typy biotopů vyskytující se v daném území. Zhruba polovina lokalit je totožných s původními lokalitami pana S. Máchy.

Z doposud získaných dílčích výsledků (RAFAJOVÁ 2001) nelze dělat žádné velké závěry, ale vzhledem k tomu, že měkkýší fauna CHKO Poodří je díky nedávným výzkumům (BERAN 1999a, b; HORSÁK 1999) poměrně dobře prozkoumaná, můžeme již nyní říci, že Poodří je nejzachovalejší a druhově nejbohatší částí sledovaného území. V ostatních částech zkoumaného území bylo dosud zaznamenáno kolem 40 druhů měkkýšů. Mezi nejzajímavější patří např. společenstvo lesních sutí s *Macrogastra tumida* (Rssm.), *Macrogastra ventricosa* (Drap.) a *Helicigona lapicida* (L.) v PR Suchá Dora nebo společenstvo velmi vlhkých potočních olšin s druhy *Arianta arbustorum* (L.), *Semilimax semilimax* (Fér.), *Perforatella bidentata* (Gm.), *Succinea putris* (L.) a *Carychium tridentatum* (Risso). Hojným druhem lesních sutí je *Isognomostoma isognomostomos* (Schr.). Z nahých plžů stojí za zmínku výskyt karpatského druhu *Bielzia coerulans* (Bielz). Z vodních měkkýšů je v drobných vodních tocích hojný *Ancylus fluviatilis* Müll. a *Pisidium casertanum* (Poli). Ve vodních nádržích je hojná *Anodonta cygnea* (L.).

Získané výsledky budou použity při celkové biogeografické charakteristice sledovaného území a k charakteristice jednotlivých skupin typů geobiocénů. Porovnáním této nové inventarizace s výzkumy S. Máchy (MÁCHA 1961, 1963, 1976, 1980, 1985, 1997) získáme jistě zajímavé informace o vývoji a změnách v krajině.

V rámci rozsáhlého projektu Ústavu Geoniky AV ČR – pobočky Brno, který se zabývá vlivem klimatických a antropogenních faktorů na živé a neživé prostředí a jeho dílčího úkolu „Transformace Ostravska a její důsledky“ bude od roku 2002 zpracovávána i měkkýší fauna (suchozemští i vodní měkkýši) vybraných lokalit v oblasti širšího Ostravska. Této oblasti věnovali již dříve pozornost LOŽEK (1954, 1955, 1956), MÁCHA (1953, 1982), MÁCHA & KEMPNÝ (1954), LOŽEK & MÁCHA (1954) a HUDEC et al. (1958). Výsledky budou pravděpodobně využity i při řešení grantu 3211 Grantové agentury AV ČR „Vliv útlumu hlubinného hornictví na děje v litosféře a životní prostředí“, jejímž spoluřešitelem je i brněnská pobočka Ústavu Geoniky AV ČR.

Krajina Ostravska a Karvinska byla zcela poznamenána hlubinnou těžbou černého uhlí a těžkým průmyslem s těžbou úzce spojeným. V dnešní době dochází k výraznému útlumu hlubinného hornictví a zdevastovaná krajina získává na řadě míst opět přírodní ráz. Mapováním živé složky prostředí tak získáváme přehled o existujících a vznikajících nových přírodních biotopech, které se stávají výchozím bodem pro další oživování krajiny. Měkkýši jako jedna z modelových skupin živočichů (LOŽEK 1981) nám umožňují současný stav a vývoj krajiny hodnotit.

Summary

This contribution informs about present detailed malacological investigation of the east part of the Nízký Jeseník Mts. and of the Moravian Gate, which started in 1999. The second part of contribution informs about planned malacological investigation of the region Ostravsko, which will start in 2002.

Literatura

- BERAN L., 1999a: Vodní měkkýši CHKO Poodří (ČR). – Čas. Slez. Muz. (A), 48: 65–71.
- BERAN L., 1999b: Vodní měkkýši Poodří. – Poodří – současné výsledky výzkumu v CHKO, Ostrava, 53–56.
- HORSÁK M., 1999: Měkkýši (*Mollusca*) jako významná složka ekosystémů v CHKO Poodří. – Poodří – současné výsledky výzkumu v CHKO, Ostrava, 49–52.
- HUDEC V., LOŽEK V. & MÁCHA S., 1958: K výskytu plže *Laciniaria (Pseudalinda) riolensis* (A.J. Wgn.) na území severovýchodní Moravy. – Práce Brněnské základny ČSAV, sv. 30, seš. 8: 335–368.
- LOŽEK V., 1954: Malakozoologický výzkum Ostravska v roce 1952. – Anthropozoikum, 3: 265–279.
- LOŽEK V., 1955: Malakozoologický výzkum Ostravska v roce 1953. – Anthropozoikum, 4: 269–284.
- LOŽEK V., 1956a: Malakozoologický výzkum Ostravsko-karvinské pánve. – Anthropozoikum, 5: 337–350.
- LOŽEK V. & MÁCHA S., 1954: Zeměpisné rozšíření plže *Laciniaria moravica* Brabenec (čeleď *Clausiliidae*). – Čas. Nár. Mus., Přír., 123: 148–155.
- LOŽEK V., 1981: Měkkýši jako modelová skupina v ochranářském výzkumu. Památky a příroda, 6: 171–178.
- MÁCHA S., 1953: Dvě zajímavá naleziště ulitnatých plžů v Ostravě. – Přír. Sbor. Ostrav. kraje, 14/1–2: 251.
- MÁCHA S., 1961: Měkkýši povodí Odry v Moravské bráně a v Oderských vrších. – Acta Mus. Siles., 10: 35–52.
- MÁCHA S., 1963: Nové poznatky o malakofauně Hlučínské pahorkatiny. – Čas. Slez. Muz. (A), 12: 85–99.
- MÁCHA S., 1976: Měkkýši Oderských vrchů. – Čas. Slez. Muz. (A), 25: 153–177.
- MÁCHA S., 1980: Malakozoologický výzkum Poodří. – Závěr. zpráva výzkum. úkolu VI-3-8/7a.
- MÁCHA S., 1982: Revizní výzkum měkkýšů Louckých rybníků. – Přír. Sbor. Ostrav. Muz., 26: 41–50.
- MÁCHA S., 1985: Katalog sbírky měkkýšů Slezského muzea. – Slezské muzeum, Opava, 80 pp.
- MÁCHA S., 1997: Přehled výzkumů měkkýšů ve Slezsku a na severní Moravě (Česká republika). – Čas. Slez. Muz. (A), 46: 71–93.
- MÁCHA S. & KEMPNÝ L., 1954: K malakozoologickému průzkumu Slezska. – Přír. Sbor. Ostrav. kraje, 15/1: 169–170.
- RAFAJOVÁ A., 2001: Dosavadní výsledky biogeografického výzkumu východní části Nízkého Jeseníku a Moravské brány na základě rozboru měkkýší složky geobiocenóz. – Zborník prác diplomantov a doktorandov PrF UK Bratislava (nestránkováno).

